

Szektorsemleges és egységes alapelvek a gyermekbántalmazásos esetek egységes kivizsgálása és kezelés érdekében

EFOP-1.9.4-VEKOP-16 projekt

EFOP-1.9.4-VEKOP-16-2016-0001 kiemelt projekt
Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság
Székhely: 1132 Budapest, Visegrádi utca 49.
Postacím: 1132 Budapest, Visegrádi utca 49.
Honlap: www.szgyf.gov.hu

Egységes alapelvek

Amennyiben alapelvekről gondolkodunk, látnunk kell, hogy nagyon különböző elveket találunk, amelyeket csoportosítani szükséges a könnyebb áttekinthetőség érdekében. Vannak olyan általános, a gyermeki jogokhoz kapcsolódó, a gyermekvédelmi szakma egészére vonatkozó alapelvek, amelyek a gyermekbántalmazás felismerését és kezelését taglaló témánk jóval szűkebb területén is érvényesek, így először ezeket soroljuk fel. Ezután a szervezeti alapelveket ismertetjük, majd a szolgáltatási alapelvek és a működési alapelvek következnek.

Gyermekjogi alapelvek

- *Az élethez és az emberi méltósághoz való jog tiszteletben tartása.* Minden gyermeknek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelytől senkit sem lehet önkényesen megfosztani, ennek támogatása és védelme elengedhetetlen a szakemberek részéről.
- *A szabadsághoz való jog.* A gyermek fejlettségének mértéke szerint jogosult arra, hogy az őt érintő kérdésekről tájékoztassák, nyilatkoztassák, és figyelembe vegyék döntését.
- *A biztonsághoz való jog.* Amennyiben egy gyermek nem nevelkedhet saját családjában, saját lakókörnyezetében, akkor is joga van a testi, lelki, értelmi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges szociális biztonságra, biztonságos kapcsolatokra, háttérre, családra.
- *A gyermek mindenek felett álló érdekének figyelembe vétele.* Valamennyi javaslat, kezdeményezés, állásfoglalás - nem hatósági jellegű - szakmai döntés értékét az határozza meg, hogy mennyire képes az szolgálni a gyermek mindenek felett álló érdekét. A gyermekvédelmi szolgáltató és hatósági tevékenység, valamint a döntéshozatali eljárás során figyelembeveendő olyan követelményrendszer, amely az adott helyzetben megadható legtöbb jogot kívánja biztosítani a gyermek számára, nem sértve ezzel mások (szülők, testvérek) jogos érdekét.
- *Az állandósághoz való jog.* A gyermekjóléti és a gyermekvédelmi szolgáltató tevékenység során végzett arra irányuló erőfeszítés, hogy hosszú távú folyamatosságot, folytonosságot teremtsenek az elhelyezett gyermek számára mind a gondozási hely, mind a vér szerinti családot támogató segítő személyek vonatkozásában.

- *Az egyenlő esélyek, bánásmód biztosítása, a diszkrimináció tilalma.* A szolgáltatás során az abban résztvevők tevékenységei és döntései nem hozhatnak olyan eredményt, mely a gyermeket és családját kirekeszti, hátrányosan megkülönbözteti faji, nemzeti, nemzetiségi, vallási, nyelvi, nemi, vagyoni vagy egyéb háttere miatt. A diszkrimináció tilalma nem csak arra vonatkozik a gyermekes családokkal végzett munkában, hogy a szolgáltatás nyújtása során a szakember nem különböztetheti meg hátrányos módon az igénybevevőket valamilyen sajátosságuk alapján, hanem azt is, hogy tiszteletben kell tartani az igénybevevők közösségi beágyazottságból fakadó kulturális sajátosságait, életmódját, gyermeknevelési szokásait. Ez értékdilemmákat okozhat a mindennapi munka során, hiszen például a gyermekek munkavégzésére vagy fegyelmezésére vonatkozó elvek nagymértékben különbözhetnek az egyes családokban, társadalmi csoportokban.
- *A gyermek védelme minden, a fejlődési lehetőségeinek kibontakozását veszélyeztető helyzettel, eljárással, tevékenységgel szemben.* A gyermeknek joga van a védelemre minden olyan helyzet, eljárás, tevékenység ellen, amely veszélyezteti fejlődési lehetőségeinek kibontakozását, legyen szó akár a családjában, a köznevelési, egészségügyi vagy más intézményben, ide értve a tágabb környezetben kialakuló veszélyhelyzeteket is.
- *A legkisebb beavatkozás elve.* A segítő szakember nem veheti át a szülőktől a gyermekkel kapcsolatos döntések felelősségét (természetesen egészen addig van ez így, amíg ez nem ellentétes a gyermek érdekével).

Szervezeti alapelvek

Szervezeti alapelveknek tekintjük azokat az elveket, amelyek a gyermekvédelem rendszerének felépítése, kialakítása szempontjából relevánsak.

- *Az intézmény, a szolgáltatás szakmai függetlensége.* A szakmai munkát, a kialakított álláspontokat nem befolyásolhatja semmilyen érdek, kivéve a gyermek mindenek felett álló érdekét. A gyermekvédelem rendszerében minden szervezeti szinten (alap- és szakellátás) biztosítani kell a szakmai függetlenséget. A javaslatok, döntések meghozatalában a szakembereket elsősorban a jogszabályok és a szakma szabályai és etikai elvei befolyásolhatják. Ez az elv szorosan összefügg a közös munka és az együttműködés elveivel oly módon, hogy a gyermekvédelem rendszere a szakmai függetlenség elvéből következően csak a közös munka és az együttműködés elvére épülhet, a szakmai kompetenciák

tiszteletben tartásával. A szakmai függetlenség a szakmai felelősség alapja, mivel csak a szakmailag független helyzetben lévő szakember tudja a döntéséért a felelősséget vállalni.

- *Az intézmény, a szolgáltatás nyitottsága, átláthatósága.* A szolgáltató jellegnek megfelelően kialakított intézménystruktúra, valamennyi terület a szakmai szabályokkal összhangban szabályozott, és engedéllyel működik folyamatos munkakapcsolatban a gyermek ellátásában érintett társintézményekkel.
- *Az együttműködés alapelve (minden gyermekvédelmi szolgáltatóval és szolgáltatással, a gyermekekkel és azok hozzátartozóival).* Az együttműködés interakciós alapforma, ami azt jelenti, hogy a felek olyan közös célt kívánnak elérni, mely mindegyikük számára fontos, de egymás nélkül nem tudják azt elérni. A gyermekek védelmének rendszere erősen tagolt, komplex, rendszer, amely csak akkor képes megfelelni az elvárásoknak, csak akkor tudja elérni a kitűzött céljait, ha minden szinten, minden szereplő képes az együttműködésre. A szolgáltatások munkatársai számára fontos követelmény a gyermek sorsában érintett szakemberekkel, illetve a gyermek környezetében lévő, a gyermek számára meghatározó személyekkel való együttműködés, egységes álláspont képviselése, természetesen a gyermek mindenek felett álló érdekének figyelembe vételével. Ha a kiindulási alap az, hogy mindenki, akit a jogszabály együttműködésre kötelez, komolyan veszi a feladatát, azt tartalommal megtölti, akkor a rendszer hatékonyan és jól tud működni. Ha a működés során bármi okból kifolyólag az együttműködés csak felszínes, úgy az tényleges előrelépést nem jelent a gyermek számára. A gyermekvédelmi szakembereknek tehát összekötőknek, vagy centrum személyeknek kell lenniük. Bántalmazás vagy rossz bánásmód gyanúja esetén célszerű esetszabeszelést tartani, aminek célja annak közös végiggondolása, lehet-e a gyermek számára olyan segítséget nyújtani, amely biztosítja a gyermekkel szembeni rossz bánásmód megszüntetését, akár a családban élő gyermekek esetében, akár a szakellátásban nevelkedő gyermek vonatkozásában. Az esetszabeszelés feladata a megteendő lépések számbavétele, felelősök, határidők megnevezése, az intézkedések kezdeményezése, annak tervezése, lebonyolítása.
- *A rendszerszemléletű megközelítés elve.* A rendszerszemlélet, a holisztikus megközelítés a különféle szaktudományok összefüggéseit tudatosan alkalmazó komplex megközelítési módszer, amelynek alapelve, hogy egy soktényezős, bonyolult, összetett rendszer nem egyszerűen az alkotóelemek halmaza, hanem azoknak együttesként értelmezendő egysége. A rendszerszemlélet, a holisztikus megközelítés tehát egy-egy folyamat teljességére hívja fel a figyelmet. A rendszerszemléletű megismerés technikájával meghaladható az egyoldalú, merev és kirekesztő, csak pedagógiai, csak jogi (hatósági) vagy csak szociális

irányultságú gyermekvédelmi ellátás, szolgáltatás. Csak a rendszerszemléletű megközelítés alkalmas arra, hogy a gyermekvédelem a gyermekek és családjaik tényleges szükségleteinek megfelelően, szükségleteihez igazodva, a valóság ellentmondásaival szembenézve lássa el feladatait.

- *A kompetencia határok kijelölésének és megtartásának elve.* A Gyermekvédelmi törvény összetett jellege miatt rendkívül fontos a gyermek személyiségét, érdekszféráját érintő, a szolgáltató és hatósági feladatokat ellátó szakemberek közti tevékenységi, illetékességi területek kereteinek kijelölése, a munkamegosztás. Az intézkedések egységén belül az adott helyzettől függően átmenetileg az egyes résztvékenységek szakembereinek súlya, jelentősége dominánssá válhat, de ez nem mehet a végső cél rovására. (Például a nevelésbe vett gyermek gondozási helyre való beilleszkedését segítő szakember tevékenysége kerül előtérbe, de a végső cél a hazagondozás.) A gyermekbántalmazások esetében nagyon fontos, hogy sem a rossz bánásmód súlyos esetét észlelőnek, sem a gyámhatóságnak nem feladata a nyomozás. A jelzőrendszer, illetve a gyámhatóság feladata ilyenkor a feljelentés megtétele.
- *A jogszerűség és a szakszerűség elve.* A gyermekvédelem intézményeinek egyszerre kell betartaniuk a hatályos jogszabályi előírásokat, valamint a gyermekvédelmi szakma szabályait. Csak így lehetséges a gyermek mindenek felett álló érdekének megfelelő működés, amely amellet, hogy a gyermek jogait érvényesíti és védi, amellet szakmailag megfelelő minőségű szolgáltatást biztosít.
- *Szakmai szabályozottság elve.* A gyermekvédelem intézményeinek a jogszerűség elve mellett a szakszerűség elvének is meg kell felelniük. Ezt a szakmai dokumentáció elkészítésével, annak mindenkori aktualizálásával tud megfelelni egy szolgáltató. Így válik a tevékenysége szakmailag szabályozottá, a szakmai szabályoknak megfelelővé. A gyermekbántalmazás esetében pl. a Gyermekvédelmi törvény felhatalmazása alapján a család- és gyermekjóléti szolgálat szakmai programja szerint észlelő- és jelzőrendszert szervez és működtet, mely lehetővé teszi a gyermekeket veszélyeztető okok feltárását, valamint az egyes gyermek veszélyeztetésének időbeni felismerését.

Szolgáltatási alapelvek

- *A gyermek- és családközpontúság elve.* Olyan összetett segítő tevékenység, amelyben a szolgáltatás céljából kiindulva a gyermekek, a családok kapnak segítséget ahhoz, hogy köztük és/vagy környezetük között létrejött konfliktusok megoldásához szükséges külső és

belső források együtt hassanak. A gyermek elhelyezésének tervezésekor, valamint a gyermekkel kapcsolatos bármilyen döntéshozatal során alapvető szempont, hogy a szülők és a család elengedhetetlenül fontos a gyermekek testi, lelki, értelmi és erkölcsi fejlődésében és növekedésében. A gyermek-, illetve családközpontúság a gyermekvédelemben a gyermeki jogok és a gyermekek mindenek felett álló érdeke tiszteletben tartását jelenti. A szolgáltatás gyermekközpontúsága arra irányul, hogy a szolgáltatási folyamatban megjelenő tényezőket minden esetben a gyermek nézőpontjából elemezzük és értékeljük, azaz abból a szempontból, hogy a gyermek életében megjelenő különböző tényezők mennyiben segítik vagy hátráltatják a gyermek fejlődési lehetőségeinek kibontakozását. A gyermekközpontúság a gyermekvédelmi szakellátás során azzal egészül ki, hogy az elhelyezésnek addig kell tartania, amíg az a gyermek érdekét, szükségleteit szolgálja, továbbá az ellátást olyan hatékonysággal kell végezni, hogy a gyermek minél előbb integrálódhasson, illetve reintegrálódhasson a családjába, a környezetébe, a társadalomba. Ennek megvalósulását törvényes garanciák is elősegítik.

- *Az ellenőrizhetőség, nyomon követhetőség alapelve.* A gyermekvédelemben a gyermek fejlődését segítő, szocializációs zavarait ellensúlyozó, korrigáló lépések, intézkedések, terápiák minden esetben nyomon követhetők, ellenőrizhetők, hogy valóban a gyermek mindenek felett álló érdekének megfelelőek voltak az intézkedések, a szakemberek feladatainak megvalósítása során valóban a gyermeki jogok védelmét tekintették a legfontosabbnak. Mindezt egy szakmai dokumentáció segítségével lehet biztosítani, amely egyben a szolgáltatás eredményességének, hatékonyságának vizsgálatára is alkalmas.
- *A szakmai szolgáltatások színvonalának biztosítása.* A megfelelő minőség biztosítása minden gyermek számára a lakóhelytől, fenntartótól, működtetőtől függetlenül, így bármikor, bárhol ugyanazt a minőséget kell biztosítani minden gyermek és családja számára a szolgáltatások igénybevétele során. Ennek eléréséhez szükséges a személyi és a tárgyi feltételek biztosítása, a minőségbiztosítás elemeinek megléte. A személyi feltételek körében ez a gyermekvédelemre vonatkozó jogszabályok szakmai létszámnormáinak maradéktalan betartását, a tárgyi feltételek körében pedig a működéshez szükséges tárgyi, megfelelő színvonalú környezet biztosítását jelenti. A minőségbiztosítás elemeinek megléte esetén lehetséges csak a szakemberek folyamatos, jó színvonalú munkavégzése, ami szintén hozzájárul a szakmai színvonal biztosításához. Ezek közé tartozik a szupervízió, az esetmegbeszélés, a képzések és továbbképzések, rendszere, valamint a tréningek (pl. burn-out, szervezetfejlesztő, önismereti).

- *A professzionalizmus elve.* Elvárható, hogy a szolgáltatás munkatársai szakértelmüket, szakmai tudásukat, tapasztalatukat, hozzáértésüket alkalmazva, szakemberként vegyenek részt a gyermekkel kapcsolatos bármilyen döntéshozatalban.
- *A szektorsemlegesség elve.* A gyermekvédelmi szolgáltatások biztosítása során nem szabad különbséget tenni a fenntartók között, vagyis az állami, egyházi vagy civil fenntartó által biztosított ellátások között nem lehet különbség az igénybevétel során, és az igénybevevőket sem érheti semmilyen hátrányos megkülönböztetés amiatt, hogy milyen fenntartó által biztosított szolgáltatást vesz igénybe.
- *Kötelezőség elve.* A gyermekvédelmi rendszer tagjai számára a gyermek érdekében összehívott esetmegbeszélésen vagy egyéb konzultáción a részvétel megkövetelhető és elvárt.
- *Objektivitás elve.* A személyes kapcsolatok minősége nem lehet befolyásoló hatással a szakmai szintű együttműködésre.
- *Egyéni szükségletek figyelembevételének elve.* A szolgáltatás biztosítása során mindenkor a gyermek szükségletei alapozzák meg a szükséges intézkedéseket. Például az észlelő- és jelzőrendszer tagjaitól érkező jelzéseket a család- és gyermekjóléti szolgálat fogadja és a gyermek veszélyeztetettségének mértékéhez, valamint a gyermek és családja szükségleteihez igazodóan segítséget nyújt, és/vagy intézkedésekre tesz javaslatot.
- *Információk felelős kezelésének elve.* Minden gyermekvédelmi szolgáltató az információk jogszabályokban meghatározott körét tartja nyilván és szintén a jogszabályokban rögzített módon használja fel, adja át más szolgáltatóknak. Feladatuk továbbá a tudomásukra jutott személyes információk védelme is.

Működési alapelvek

Működési alapelveknek tekintjük azokat az elveket, amelyek a gyermekvédelem rendszerének működésére, a szolgáltatók és szolgáltatások tevékenységére, a gyakorlati megvalósulás módjaira vonatkoznak.

- *A prevenció alapelve.* Prevenció alatt azokat az eljárásokat értjük, amelyek csökkentik, illetve kiküszöbölik azokat a társadalmi, pszichológiai és egyéb akadályokat, veszélyeket, melyek fizikai és érzelmi betegségeket, illetve szocializációs zavarokat okoznak, vagy hozzájárulnak ezek kialakulásához. Az eljárások fajtái: szociális, pedagógiai, pszichológiai.

A prevenció három típusát különböztetjük meg: az elsődleges, a másodlagos és a harmadlagos prevenciót. A gyermekvédelemben az elsődleges megelőzést a gyermekjóléti alapellátás, a másodlagos megelőzést a gyermekvédelmi szakellátás, míg a harmadlagos megelőzést az utógondozás és az utógondozói ellátás biztosítja.

- *A lehető legkorábbi beavatkozás elve.* A gyermekvédelemben is, mint minden más szakmában, a korai felismerés fontos szerepet tölt be a problémakezelés időtartamában és hatékonyságában. Ahhoz, hogy a lehető legkorábban felismerjük a problémát és megfelelő szakemberhez küldjük a gyermeket, szükséges napra készen ismerni a gyermekek problémáit. Ez csak akkor lehetséges, ha minden, a gyermek ügyében érintett szakemberrel, továbbá társszakmákkal - amelyek valamilyen probléma esetén kapcsolatba kerül a gyermekkel - állandó és élő az együttműködés, a kommunikáció csatornáira napra készek, a probléma kezelése mindenki számára egyformán fontos, akkor a szakmai segítség jó időben, jó helyen történik. Ellenben, ha a szakemberek együttműködése csupán formális, a problémakezelés a végső stádiumban kerül csak a megfelelő helyre.
- *A probléma komplex megközelítése.* A gyermek biológiai, pszichológiai és szociális állapotának felderítése, terápiája: a különböző szakterületeken képzettséget szerzett szakemberek egybehangolt, a gyermek, a család érdekeit szem előtt tartó hatékony beavatkozása. A gyermeknek ugyanis joga van ahhoz, hogy a védelme érdekében eljáró, a gyermekvédelem valamennyi területét képviselő szakember – különösen a gyermek bántalmazásának felismerése és megszüntetése érdekében – egységes elvek és módszertan alkalmazásával járjon el. A problémák komplexitását a következő alapvető tényezők egymással való kölcsönhatása és egymásra hatása adja:
  - ❖ A család egyrészt, mint elsődleges szocializációs szintér, másrészt pedig, mint az a közvetlen környezet, ahonnan a gyermek nevelésbe került.
  - ❖ A gyermek veleszületett, illetve a szociális tanulás során szerzett képességei, adottságai, társadalmilag kívánatostól eltérő viselkedési mintái, pszichés, vagy disszociális zavarai, egyéb ártalmakból eredő problémái, amelyek megoldásra vagy éppen kiaknázásra (tehetséggondozás) várnak.
  - ❖ A gyermekvédelem intézményrendszere, egyrészt másodlagos (intézményes) szocializációs formákkal és lehetőségekkel, másrészt, mint közvetítő kapocs a gyermek és a további fejlődését optimálisan biztosítani tudó környezet (vér szerinti vagy befogadó család, gyermekotthon) között. A gyermekvédelmi intézményrendszer diszfunkciójából adódó veszélyeztető tényezők.

- ❖ A szűkebb és tágabb értelemben vett társadalom a maga elvárásaival, előírásaival, amelynek egy érett és megfelelően szocializálódott személyiség képes eleget tenni.
- *Közös munka.* Az interperszonális kapcsolatok körében zajló együttműködés hatékonysága a munkatársak motiváltságától, beállítottságától, elméleti és gyakorlati tapasztalataitól függ. Emiatt minden gyermekvédelmi szolgáltatás kialakítása első lépésének az egymásra hangolódásnak kell lennie, majd ezt követi a közös értékrend kialakítása. Ez sikeresen olyan személyekkel valósítható meg, akik önként vállalták azt, hogy a szakmai csoport tagjai lesznek. A közös értékrend kialakításában kiinduló pontnak kell tekinteni azokat az alapértékeket, melyet a társadalom és a szakma egyaránt elfogad. Ennek érdekében nagyon fontos, hogy a munkatársak átérezzék a felelősséget a szolgáltatást igénybe vevők sorsa iránt. A közös értékrend további kimunkálása és gyakorlati megvalósítása a gyermekvédelmi szolgáltatásban azonban a munkatársak feladata. A szakmai tevékenység minden esetben csoportmunkában történik, az egyéni tevékenység is csak erős háttértámogatással valósítható meg. Ehhez szükséges a folyamatos, mindenre kiterjedő és mindent átfogó szupervízió, esetmegbeszélés, tanácsadás rendszere, aminek célja a folyamatos tanulás és fejlődés, a munkaerő célszerű érvényesítése; a megújulás lehetőségeinek biztosítása és a korai szakmai kifáradás megelőzése. A közös munka nem csupán a közvetlen munkatársakkal való együttműködésre korlátozódik, hanem mindazokra kiterjed, akik a gyermek és családja sorsának rendezésében aktív szerepet töltenek be.
- *A hatósági beavatkozás elve.* A gyámhatóság és más hatóság eljárása során a gyermek bántalmazása, súlyos elhanyagolása vagy egyéb más, súlyos veszélyeztető ok fennállása, továbbá a gyermek önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén:
  - ❖ bármilyen módon kapcsolatot tarthat az ügyféllel,
  - ❖ haladéktalanul elkészíti a környezettanulmányt, ha arra van szükség, és
  - ❖ a helyszíni szemlét a lezárt terület, épület, helyiség felnyitásával, az ott tartózkodó személyek akarata ellenére is megtarthatja (Gyvt. 130/A. § (1) bekezdés).
- *Írásbeliség elve.* A gyermekkel kapcsolatos rossz bánásmód, illetve bántalmazás azonnali jelzését (telefonos, szóbeli, elektronikus stb.) követően minden esetben elengedhetetlen, hogy írásbeli feljegyzés is készüljön, amely a problémát konkrétan és körültekintően tartalmazza, és azt megküldjék az illetékes szolgáltatásnak és hatóságnak. Továbbá minden olyan esetben, amikor krízishelyzetben, szóban történt a jelzés, akkor a jelzést fogadó szakembernek feljegyzésben kell rögzítenie a bejelentés tényét.
- *Szakmai felelősség elve.* A gyermekvédelemben dolgozó minden szakember esetében a jelzés nem választás kérdése, minden, a gyermekkel kapcsolatba kerülő szakember köteles

írásban jelezni, ha bármilyen, a gyermeket érintő, bántalmazásra utaló jelet észlel vagy felmerül a bántalmazás gyanúja, ennek elmulasztása szankcionálható, illetve a kapcsolódó ágazati jogszabályokban is szerepelnek a Gyvt.-vel összhangban lévő, erre vonatkozó rendelkezések. Az észlelő-, jelző-, valamint az ellátórendszer valamennyi résztvevőjének és a gyámhivatalnak minden esetben úgy kell eljárnia, hogy tevékenysége lehetőség szerint ne hosszabbítsa meg a gyermek rossz bánásmódnak való kitettségét. Azaz: minden szereplőnek azonnali feladata elősegíteni a rossz bánásmód megszüntetését. Ez nem csak a családban nevelkedő, hanem a gyermekvédelmi szakellátás vagy a szakosított szociális ellátás kereteiben élő gyermekek esetében is elsődleges szempont. Kiskorú veszélyeztetése büntett elkövetésének gyanúja esetén a gyanút észlelő feladata (a gyermekjóléti szolgálaton kívül) hatóságához is fordulni, így elősegítve a rossz bánásmód mielőbbi megszüntetését. A járási gyámhivatal feladatai között a Gyár. 8. § (2) bek. a) pontja külön nevesíti a kiskorú veszélyeztetése miatti feljelentés megtételét.